

znanosti, kao čisto teorijskog nagnuća, i nasilja, kao njezine upokoravajuće primjene, osvještenje tog procesa i njegovih implikacija moguće je uzeti kao indikator njezine evolucije. Mutatis mutandis, ukoliko ta osvještenost nedostaje (i to potpuno, kao u ovoj monografiji), tada ona još uvijek slika lijepe slike kroz mistifikatorski objektiv svog zastarjelog »fotografičkog aparata«.

No, što je ono, tek naslućeno, ali u knjizi neizrečeno, o aktualnoj atraktivnosti života i djela braće Seljan koju smo nagovijestili na početku ovog prikaza. Danas, kad su bijela prostranstva na karti svijeta prekrivena mnoštvom netransparentnih interesa, kad je plaćenik u nekoj afričkoj zemlji samo agent imperijalizma, funkcionar multinacionalne kompanije, samo nosilac neokolonijalističke politike, a nedomorodački etnolog više nije dobro došao u egzotični raj svoga negdašnjeg privilegiranog »terena«, kad su ljudi s »nagonom za putovanjem« ukroćeni u masovne paket-aranžmane, njihovi su životi i djela (pa i ona etnološkog karaktera) prije svega dokument o jednom drugom vremenu. Stoga nam se čini iskrivljavajućom post hoc racionalizacija njihovih aktivnosti. Jer, jasno je iz upoznavanja njihova životnog puta da njihovu avanturu nije nadahnjivala ni čežnja za novcem, ni motor bilo kakve ideologije (pa bio taj program socijalni, politički ili znanstveni). Ona se hranila sama sobom i nije je bilo moguće pripitomiti u kolotečini građanskog života.

Mirko je u divljoj prašumi pao od ruke Indijanaca ugroženih prodorom »civilizacije«. Stevo je umro, siromašan i bolestan, ne okoristivši se svojim znanjima, ugledom i iskustvom u poslovima.

Stoga nam se čini da bi analiza »Života i djela braće Seljan«, i kad se ograničava na »etnološki kut promatranja«, imala biti pohvala avanture u krajnje nepohvalnom vremenu — avanture koja je neponovljiva danas kad je kritička svijest o tom vremenu osnovni preduvjet svakog pisanja o njemu i njegovim akterima.

*Lydia Sklevicky*

*PREGLED POVIJESTI GRADIŠĆANSKIH HRVATA, Institut za hrvatsku povijest Sveučilišta, Zagreb 1977, 92 str.*

Znanstveno istraživanje povijesti Gradišćanskih Hrvata postalo je posljednjih godina planska i timska djelatnost nekoliko znanstvenih institucija u nas pa su tako postignuti značajni rezultati. Nedavno tiskan zbornik radova, pod naslovom »Kroz povijest Gradišćanskih Hrvata« u izdanju Instituta za hrvatsku povijest, potvrđuje interes znanstvenika za tu problematiku, a ujedno je i rezultat organiziranog istraživačkog programa toga Instituta i Zemaljskog arhiva Gradišća u Željeznom (Austrija).

Zbornik sačinjavaju materijali I znanstvene konferencije, održane u Zagrebu 25—26. ožujka 1974. godine, posvećene radu na projektu »Povijest i kultura Gradišćanskih Hrvata« u koji su uključeni brojni istraživači iz Hrvatske, Austrije, Mađarske i Čehoslovačke. Njihova je zadaća što potpunije i objektivnije obraditi jedinstven povijesni fenomen hrvatske nacionalne skupine koja se

od sredine 16. stoljeća stvara na području nekadašnje sjeverozapadne Ugarske, danas u sastavu Austrije, Mađarske i Čehoslovačke. Spomenuti projekt obuhvatit će područja onih naselja (u austrijskoj pokrajini Gradišće, susjednim krajevima zapadne Mađarske i selima u Slovačkoj južno od Bratislave) u kojima je stanovništvo do danas očuvalo hrvatsko obilježje.

I. Karaman (urednik publikacije), autor je Predgovora i dijela koji raspravlja o aktualnom stanju i dosadašnjim rezultatima proučavanja povijesti i kulture Gradišćanskih Hrvata u institutima na području SR Hrvatske.

A. Ernst, autor je rasprave o znanstvenoj literaturi za proučavanje povijesti i kulture Gradišćanskih Hrvata. Premda se ograničio na manji izbor literature, autor je iznio vrijedan pomoćni materijal za svako temeljno istraživanje, obuhvativši, osim povijesnih radova, i radove iz književnosti, školstva, društveno-političkog položaja, te lingvističke studije, istakavši pri tom da će upravo one pomoći u razjašnjenju pitanja regionalnog porijekla hrvatskih iseljenika. U prilogu pod naslovom »Primarni izvori za povijest Gradišćanskih Hrvata u austrijskim arhivima, bibliotekama i muzejima«, F. Tobler koncentrirao se prvenstveno na arhivsku građu do 1848, i to na štampane i neštampane izvore koji obuhvaćaju problematiku povijesti naseljavanja, privrednu i socijalnu povijest, crkvenu, školsku i političku povijest. Taj je prilog također dragocjen putokaz svakom istraživaču, s napomenom autora da primarnih izvora ima zaista mnogo, ali da će se tek osnivanjem centralne dokumentacijske institucije izbjeći mukotrpan rad na pronalaženju, sređivanju i obradi izvorne građe.

I. Filipović, autor je priloga o građi za povijest Gradišćanskih Hrvata koja se nalazi u Zagrebu. Taj rad ima isti zadatak kao i rad prethodnog autora: da upozna istraživača s izvornim materijalom iz ove problematike koji se čuva u Zagrebu.

V. Zimányi u svom prilogu »Hrvatske migracije u 16. i 17. st. u mađarskoj znanstvenoj literaturi« prikazuje mađarske autore koji su svoje radove posvetili toj problematici. Nabrojivši takva djela, autorica je težište svoga priloga stavila na daljnje mogućnosti istraživanja, u prvom redu socijalno-ekonomskog položaja hrvatskih kolonista.

Posljednji je prilog K. Kučerové i odnosi se na slovačku historiografiju o problematici hrvatske kolonizacije pa se čitalac može upoznati s djelima slovačkih autora, napose s brojnim radovima autorice priloga.

Na kraju, ponovimo da je vrijednost te publikacije — tiskane na hrvatskom i njemačkom jeziku — u tome što donosi niz značajnih i novih podataka koji mogu poslužiti kao dobra osnova za svako daljnje poredbeno istraživanje te, nadalje, zanimljive problematike.

*Božena Vranješ*